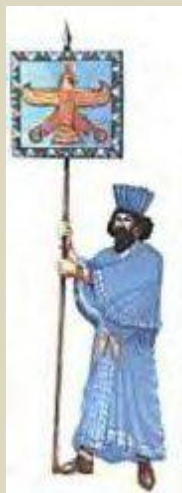


### پرچم در زمان شاهنشاهی و امپراتوری هخامنشی



به گفته هرودوت و گزنفون ارتش ایران در زمان کورش بزرگ و داریوش بزرگ دارای نشانهای برافراشته ای بودند که در راس سپاه قرار می گرفته است. هرودوت می نویسد زمانی که خشیارشا بزرگ به اندیشه انتقام از یونانیان افتاد و راهی آنجا شد در راه در نزدیکی هلسپونت خورشید گرفت و خشیارشا از این علامت برافروخته شد و موبدان و مردان دینی را صدا نمود و از آنان تعبیر این کار را خواست. پیشگویان و موبدان گرفته شدن خورشید را علامتی بد هنگام برای یونانیان نامیدند. پس او به عزمی راسخ تر روانه یونان شد.



درفش شکوهمند ارتش شاهنشاهی کورش بزرگ

\*گزنفون در کتاب آناباسیس خود اشاره نموده است که درفش شاهنشاه ایران عقابی زرین با بالهای گشوده است که بر نوک نیزه قرار گرفته است. به گفته مورخین این درفش از طلا ساخته شده بوده و بر سر نیزه ای بلند واقع گشته است که در نبردهای ایران با کشورهای دیگر و در جشنهای ملی ایران به احتزاز در می آمده است.

\*زوناراس مورخ نامدار قرن دوازده میلادی بیرق ایران در دوره پیش از کورش بزرگ را ماه و عقابی که خورشید برابر او بوده ذکر کرده است. بعدها در دوره شاهنشاهی جهانی هخامنشی خورشید و شیر از نمادهای قدرت و شکوه و بزرگی ملت ایران می گردد. کنت کورس "نیز بر خورشید را نماد شکوه و نورانی بودن شاهنشاهی ایران دانسته است. شیر نیز از دیگر نمادهای ملی ما است. بنا به سنگ نگاره های تخت جمشید شیر نماد ایران و گاو یا حیوانات دیگر نماد کشورهای دیگر است. عده ای نیز بر این باور هستند که شیر نشان از به پایان رسیدن زمستان و آمدن بهار دارد که زیاد منطقی به نظر نمی آید.



درفش شکوهمند ارتش شاهنشاهی داریوش بزرگ

\*خورشید مظهر شکوه، فر ایزدی و عمر جاوید در ایران است. در هفت پاره از اوستا اهورامزدا چون خورشید تصور شده است و در جای دیگر خورشید و نور چشم خداوند نامیده شده است. ارداویرافنامه در کتاب خود نوشته است سپس به دنیای دیگر سفر نمودم و از آسمانها دیدن کردم. آنگاه به جایگاه کردار نیک و خورشید رسیدم. روان پاک خداوند را آنجا دیدم.

\*در قرن گذشته در کازا دل فاونو واقع در پمپئی موزائیکی از زیر خاکها بیرون کشیده شد که صحنه ای از نبرد ارتش شاهنشاهی داریوش سوم با اسکندر گجتسک را نشان می دهد. در این نقاشی باستانی درفش ارتش ایران به رنگ قرمز یا ارغوانی رسم شده است که وسط آن عقابی زرین قرار گرفته است. این اثر برجسته امروزه در دست است و در موزه نگهداری میگردد.

\*در موزه لوور پاریس جامی موجود است که در یونان قدیم ساخته شده است. در این جام مبارزه یک یونانی با یک سرباز پارسی که درفش ملی ایران را برافراشته است نقش بسته است. مرد یونانی سرباز پارسی را به زیر پای انداخته است ولی مرد پارسی با اینکه به زیر پای مرد یونانی افتاده ولی هنوز پرچم ایران (که بسیار شبیه به درفش کاپیانی است) را بلند نگاه داشته است و نگذاشته که سرنگون شود. زیرا عقیده ایرانیان بر این بوده که در هیچ شرایطی این نشان ملی نباید به زیر پای بیافتند و سرنگون شود.



جام کشف شده از نبرد مرد یونانی و مرد پارسی و درفش ایرانیان

### پرچم در زمان شاهنشاهی و امپراتوری اشکانی

با اندوه بسیار بدلیل آنکه شاهنشاهان اشکانی تاریخ و اقدامات خود را گسترده تبلیغ نکرده بودند و همان اسناد اندکی که از آنان به جای مانده است توسط دودمان شاهنشاهی ساسانی نابود گشت اطلاعات ما در این باره بسیار اندک است. ولی آنچه که مورخین از خرابیهایی معابد و کاخهای آنان بدست آورده اند درفش ارتش شاهنشاهی و کشوری ایران بنفش و احتمالاً با طلا و نقره مزین شده بوده است. پارت ها بدون تردید در قرن دوم میلادی دارای بیرقی ابریشمی بسیار شکوهمند بوده اند. زیرا رومیان بارها در کتب خود بر شکوه این بیرق غبطه خورده اند روی آن نقشی از دهایی نقش بسته بوده. این درفش در بالای نیزه ای بلند قرار داشته است که عده ای بر این باور هستند عقاب در زمان اشکانیان نیز از مظاهر قدرت و شکوه کشوری بوده است.

### پرچم در زمان شاهنشاهی و امپراتوری ساسانی:

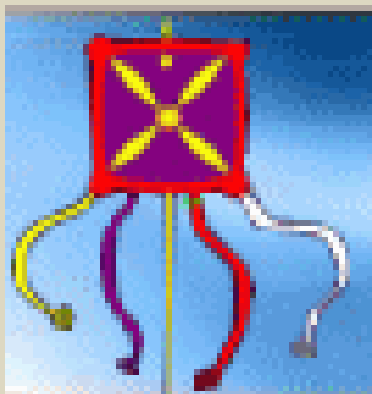
در سنگ نگاره های شاهنشاهان ساسانی، چندین بیرق ملی به جای مانده است که در هنگام تاجگذاری و لشکر کشی ها برافراشته می شده است. در بیشابور سنگ نگاره ای وجود دارد که متعلق به شاهنشاه شاهپور دوم است. پرفسور هرتزفلد آنرا رمز گشایی نمود و درفش ملی ایران را در آن روزگار بیرقی بلند با پارچه ای دراز تشخیص داد.



نقاشی ای از کتیبه های ساسانی و درفش کاویانی در بیشابور

آمین مارسلن مورخ نامدار رومی در مورد بیرق ایران در زمان شاهنشاهان ساسانی نوشته است: وقتی ایرانیان می خواسته اند وارد نبرد با دشمنان شوند بیرق آتشین خود را بلند می نمودند و در مواردی خود شاهنشاه در راس سپاه وارد کارزار می شد.

پرچم شاهنشاه بهرام چهارم از يك ميله افقي بلند که دو شراره ضخيم به آن آویخته شده بوده تشکیل گردید بود . در بالاي آن حلقه اي کوچک قرار داشت . به عبارتي ميتوان گفت که هر يك از شاهنشاهان ايران در زمان ساساني درفش مخصوص خود داشتند ولي در باطن همگي شبیه به یکدیگر و در کل شبیه همان درفش کاویانی است.



درفش ملي کاویانی

\*کریستنسن در کتاب تاریخ ساسانیان درباره بیرق ایران نوشته است : هر کدام از قسمت های ارتش شاهنشاهی ساسانی را گند می نامیده اند تقسیمات کوچکتر از آنرا درفش و از آن کوچکتر را وشت میخوانده اند . هر درفش ( یا قسمتی از سپاه ) بیرق خاصی داشته اند که شبیه مربعی بوده است که بر فراز میله ای بلند قرار داشته است . بعضی از شاهنشاهان در میان سپاه بروی تختی زرین می نشسته اند که درفشهای گوناگونی در کنار تخت وی به احتزاز در آمده بوده و بعضی دیگر سوار بر اسب در راس ارتش قرار داشته اند.

\*در کتیبه ارزشمند نقش رستم که صحنه به خاک افتادن امپراتور روم ( والرین ) در برابر شاهنشاه ایران را نشان می دهد شاهپور اول با قدرت و شکوهی بی مانند بر روی اسبی نشسته است و امپراتوری روم در برابرش به خاک افتاده و درخواست پوزش نموده . در پشت این سنگ نگاره و در پشت نقش شاهپور پارچه ای موج دار دیده می شود که همان بیرق و درفش ایران است.

بیرق ایران پس از یورش تازیان

شیر نماد ملی و قدرت ایران



تنديس شیر سنگي کشف شده در پاسارگاد ( در زمان شاهنشاهی کورش بزرگ )



تندیس نبرد شیر ایرانی با اقوام دیگر ( در زمان شاهنشاهی داریوش بزرگ )



سنگ تراشیهایی پرسپولیس که نشان از برتری ایران بر کشورهای دیگر دارد

شیر و خورشید نیز بی گمان یکی دیگر از نشانه‌های ملی ایران است که سابقه‌ای بسیار کهن دارد. کهن‌ترین پیشینه این اثر ملی مربوط به استوانه‌ای است مربوط به پادشاه سوسه‌تر پادشاه میثانی است که در حدود ۱۴۵۰ سال پیش از میلاد سلطنت می‌کرده است. در این استوانه شکل خورشید با بالی گشوده نمایان است و میله‌ای در وسط آن قرار دارد و دو شیر در طرفین آن واقع است. آثار دیگر هخامنشان و چندین سنگ‌نگاره از شیر نشان از قدرت کشور ایران دارد. همانطور که بسیار از کشورها نمادی از حیوانات را برای خود می‌دانند ایران پس از اسلام شیر و خورشید باستانی را که در گذشته و شاهنشاهان باستانی نیز مورد احترام و نماد قدرت بوده را برگزیده‌اند و امروزه هم بسیاری از ایرانیان آنرا تنها نماد ملی ایران می‌دانند.



استوانه پادشاه میثانی به سال ۱۴۵۰ پیش از میلاد درباره نماد شیر و خورشید



نگاره ارزشمند تندیس میترا و شیر و خورشید باستانی - موزه آرمیتاژ لنین گراد - با سال ۴۰۰ پیش از میلاد



پیکر شیری که شمشیری در کمر دارد و متعلق به پهلوانی به نام شکر الله قهرودی است . شبیه همین سنگ در مهاباد اردستان کشف شد.

نخستین تصویر بر روی پرچم ایران

در سال ۳۵۵ خورشیدی ۹۷۶ میلادی که غزنویان، با شکست دادن سامانیان، زمام امور را در دست گرفتند، سلطان محمود غزنوی برای نخستین بار دستور داد نقش يك ماه را بر روی پرچم خود که رنگ زمینه آن یکسره سیاه بود زردوزی کنند. سپس در سال ۴۱۰ خورشیدی (۱۰۳۱ میلادی) سلطان مسعود غزنوی به انگیزه دل‌بستگی به شکار شیر دستور داد نقش و نگار يك شیر جایگزین ماه شود و از آن پس هیچگاه تصویر شیر از روی پرچم ملی ایران برداشته نشد تا انقلاب ایران در سال ۱۹۷۹ میلادی.

### افزوده شدن نقش خورشید بر پشت شیر

در زمان خوارزمشاهیان یا سلجوقیان سکه هائی زده شد که بر روی آن نقش خورشید بر پشت آمده بود، رسمی که به سرعت در مورد پرچمها نیز رعایت گردید. در مورد علت استفاده از خورشید دو دیدگاه وجود دارد، یکی اینکه چون شیر گذشته از نماد دلاوری و قدرت، نشانه ماه مرداد (اسد) هم بوده و خورشید در ماه مرداد در اوج بلندی و گرمای خود است، به این ترتیب همبستگی میان خانه شیر (برج اسد) با میانه ی تابستان نشان داده می شود. نظریه دیگر بر تأثیر آئین مهرپرستی و میترائیسم در ایران دلالت دارد و حکایت از آن دارد که به دلیل تقدس خورشید در این آئین، ایرانیان کهن ترجیح دادند خورشید بر روی سکه ها و پرچم بر پشت شیر قرار گیرد.

### پرچم در دوران صفویان

در میان شاهان سلسله صفویان که حدود ۲۳۰ سال بر ایران حاکم بودند تنها شاه اسماعیل اول و شاه طهماسب اول بر روی پرچم خود نقش شیر و خورشید نداشتند. پرچم شاه اسماعیل یکسره سبز رنگ بود و بر بالای آن تصویر ماه قرار داشت. شاه طهماسب نیز چون خود زاده ی ماه فروردین (برج حمل) بود دستور داد به جای شیر و خورشید تصویر گوسفند (نماد برج حمل) را هم بر روی پرچمها و هم بر سکه ها ترسیم کنند. پرچم ایران در بقیه ی دوران حاکمیت صفویان سبز رنگ بود و شیر و خورشید را بر روی آن زردوزی می کردند. البته موقعیت و طرز قرارگرفتن شیر در همه ی این پرچمها یکسان نبوده، شیر گه نشسته بوده، گاه نیمرخ و گاه رو به سوی بیننده. در بعضی موارد هم خورشید از شیر جدا بوده و گاه چسبیده به آن. به استناد سیاحت نامه ی ژان شاردن جهانگرد فرانسوی استفاده او بیرق های نوک تیز و باریک که بر روی آن آیه ای از قرآن و تصویر شمشیر دوسر علی یا شیر و خورشید بوده، در دوران صفویان رسم بوده است. به نظر می آید که پرچم ایران تا زمان قاجارها، مانند پرچم تازیان، سه گوشه بوده نه چهارگوش.

### پرچم در عهد نادرشاه افشار



نادر که مردی خود ساخته بود توانست با کوششی عظیم ایران را از حکومت ملوک الطوائفی رها ساخته، بار دیگر یکپارچه و متحد کند. سپاه او از سوی جنوب تا دهلی، از شمال تا خوارزم و سمرقند و بخارا، و از غرب تا موصل و کرکوک و بغداد و از شرق تا مرز چین پیش روی کرد. او تجاوز افغانها را از ایران کوتاه نمود. در همین دوره بود که تغییراتی در خور در پرچم ملی و نظامی ایران بوجود آمد.

درفش شاهي يا بيرق سلطنتي در دوران نادرشاه از ابریشم سرخ و زرد ساخته مي شد و بر روي آن تصوير شير و خورشيد هم وجود داشت اما درفش ملي ايرانيان در اين زمان سه رنگ سبز و سفيد و سرخ با شيري در حالت نيمرخ و در حال راه رفتن داشته که خورشيدي نيمه بر آمده بر پشت آن بود و در درون دایره خورشيد نوشته بود " :المک الله " سپاهيان نادر در تصويري که از جنگ وي با محمد گورکاني، پادشاه هند، کشيده شده، بيرقي سه گوش با رنگ سفيد در دست دارند که در گوشه بالائي آن نواري سبز رنگ و در قسمت پائيني آن نواري سرخ دوخته شده است. شيري با دم برافراشته به صورت نيمرخ در حال راه رفتن است و درون دایره خورشيد آن باز هم " المک الله " آمده است. بر اين اساس ميتوان گفت پرچم سه رنگ عهد نادر مادر پرچم سه رنگ فعلي ايران است. زيرا در اين زمان بود که براي نخستين بار اين سه رنگ بر روي پرچم هاي نظامي و ملي آمد، هر چند هنوز پرچمها سه گوشه بودند.



سپر بدست آمده از ارتش نادر شاه افشار

#### دوره ی قاجارها، پرچم چهار گوشه

در دوره قاجار که ميتوان گفت يکي از ننگين ترين دوره هاي تاريخي ايران بوده است و ايران به مرز فروپاشي و تجزيه و خرافات هاي ساختگي مذهبي و هزاران گرفتاري ديگر نائل شد و در دوران آغامحمدخان قاجار، سر سلسله قاجاريان، چند تغيير اساسي در شکل و رنگ پرچم داده شد، يکي اين که شکل آن براي نخستين بار از سه گوشه به چهارگوشه تغيير يافت و دوم اين که آغامحمدخان به دليل دشمني که با نادر داشت سه رنگ سبز و سفيد و سرخ پرچم نادري را برداشت و تنها رنگ سرخ را روي پرچم گذارد. دایره سفيد رنگ بزرگي در ميان اين پرچم بود که در آن تصوير شير و خورشيد به رسم معمول وجود داشت با اين تفاوت بارز که براي نخستين بار شمشيري در دست شير قرار داده شده بود. در عهد فتحعلي شاه قاجار، ايران داراي پرچمي دوگانه شد. يکي پرچمي يکسره سرخ با شيري نشسته و خورشيد بر پشت که پرتوهاي آن سراسر آن را پوشانده بود. نکته شگفتي آور اين که شير پرچم زمان صلح شمشير بدست داشت در حالي که در پرچم عهد جنگ چنين نبود. در

زمان فتحعلي شاه بود که استفاده از پرچم سفيد رنگ براي مقاصد ديپلماتيك و سياسي مرسوم شد. در تصويري که يك نقاش روس از ورود سفير ايران " ابوالحسن خان شيرازي " به دربار تزار روس کشيده، پرچمي سفيد رنگ منقوش به شير و خورشيد و شمشير، پيشاپيش سفير در حرکت است. سالها بعد، اميرکبير از اين ويژگي پرچم هاي سه گانه ی دوره ی فتحعلي شاه استفاده کرد و طرح پرچم امروزي را ريخت. براي نخستين بار در زمان محمدشاه قاجار ( جانشين فتحعلي شاه ) تاجي بر بالاي خورشيد قرار داده شد. در اين دوره هم دو درفش يا پرچم به کار مي رفته است که بر روي يکي شمشير دو سر امام علي و بر ديگري شير و خورشيد قرار داشت که پرچم اول درفش شاهي و دومي درفش ملي

و نظامي بود در سال ۱۲۵۲ هجري قمری در زمان محمد شاه قاجار نظام نامه اي تدوين شد که درباره پرچم ايران چنين نوشته است : پس براي هر دولتي نشاني ترتيب داده اند . دولت ايران را هم نشان شير و خورشيد متداول بوده است و هم اکنون نیز همین است . قريب سه هزار سال بلکه بيشتري از زمان زرتشت همین علامت بوده زيرا نشان آفتاب و نيروي شگفت انگيز خداوند است و شير هم نشان از قدرت و هم براي آنکه اکثر شهرهاي ايران در اقليد چهارم واقع است و حرکت شمس هم در فلک چهارم است از اين جهت شير و خورشيد را تغيير نداده اند و همان قرار سابق امروز برقرار است"



